

УДК 657.412.7

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ОБЛІКУ ВЛАСНИХ КОШТІВ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

Адамик Оксана Василівна

Тернопільський національний економічний університет, м. Тернопіль

У статті висвітлено проблеми впорядкування фінансових потоків та обліку власних коштів Пенсійного фонду України.

The problems of financial streams organization and account of the own funds of the Pension fund of Ukraine are considered in the article.

Вступ. Пенсійний фонд України є державним позабюджетним фондом. Його кошти не включені до Державного бюджету України, тому основним фінансовим планом його діяльності є бюджет Пенсійного фонду України. Бюджет Пенсійного фонду – це план утворення і використання цільового страхового фонду, що формується за рахунок страхових внесків до солідарної системи та надходжень з інших джерел. Відповідно до ст. 8 Закону України „Про пенсійне забезпечення” [4] джерелами формування бюджету Пенсійного фонду є:

- відрахування підприємств, організацій, громадян, що займаються підприємницькою діяльністю, на заходи соціального страхування;
- обов'язкові страхові внески громадян;
- кошти Державного бюджету.

Проте, це далеко не вичерпний перелік таких джерел. Правильна їх класифікація і відповідно відображення в обліку дають змогу контролювати повноту і своєчасність надходження коштів, дозволяють достовірно аналізувати виконання доходної частини бюджету та здійснювати його планування на наступний рік.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання діяльності та виконання бюджету Пенсійного фонду висвітлені у нечисленних працях науковців і державних службовців О.Г. Белінської, Б.О.Зайчука, О.Б. Зарудного, С.Б. Березіної, В.Т. Александрова, С.М. Недбаєвої [1], І.М. Ткачук [8]. Водночас, відкритою залишається проблема класифікації, відображення у обліку та звітності доходів Фонду та його власних коштів зокрема.

Таким чином, **метою даного дослідження** є визначення проблем формування та обліку власних коштів Пенсійного фонду України, а також формування рекомендацій їх вирішення

Результати дослідження. В цілому, виходячи із законодавчо встановлених напрямків, джерела формування бюджету Пенсійного фонду можна систематизувати таким чином:

- власні кошти Пенсійного фонду;
- кошти Державного бюджету;
- кошти державних позабюджетних цільових фондів (рис. 1).

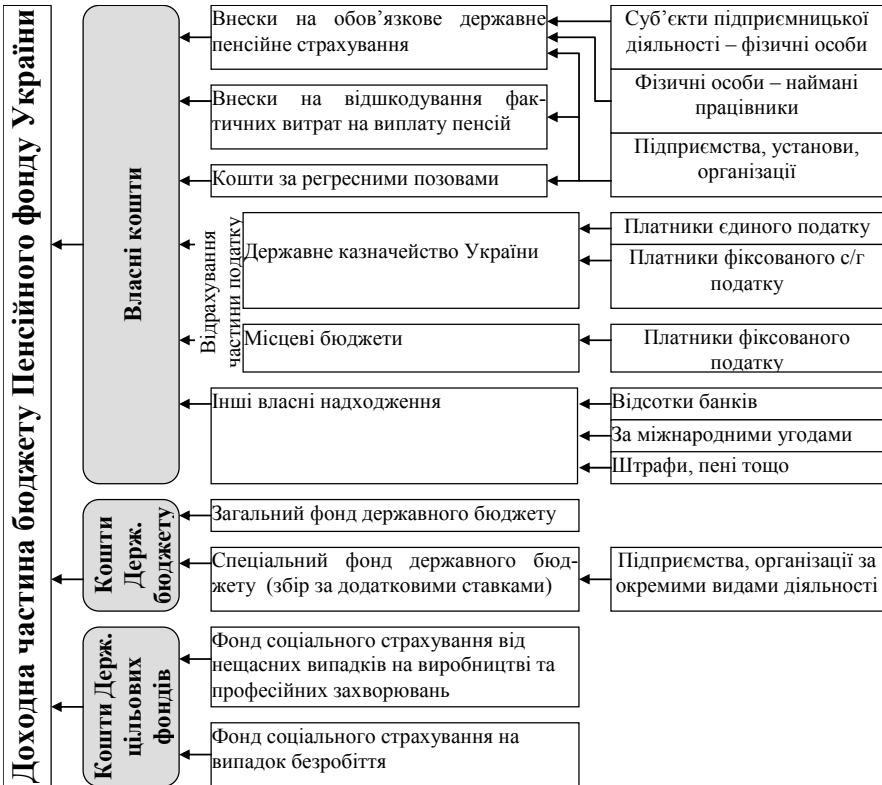

Рис. 1. Джерела формування доходної частини бюджету Пенсійного фонду України

Більш глибокою є класифікація надходжень до органів Пенсійного фонду за різними ознаками, а саме:

- за джерелами формування (власні кошти, кошти держбюджету, кошти державних цільових фондів);
- за видами надходжень (внески на обов'язкове державне пенсійне страхування, кошти за регресними позовами, збір за додатковими ставками з операцій особливого виду, відрахування частини податків тощо);
- за суб'єктами надходжень (підприємства, установи організації, наймані працівники, приватні підприємці, держбюджет, державні цільові фонди). Найбільшу питому вагу у складі бюджету Пенсійного фонду складають

власні кошти. Наприклад, у 2008 р. власні кошти займають 72,14% доходів (101836 147,8 тис. грн.) За рахунок вказаного джерела здійснюється виплата пенсій, призначених Законом України „Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування”[2], – основної статті витрат органів ПФУ.

Чинна класифікація доходів Пенсійного фонду, і відповідно, їх групування та відображення в обліку не відповідає економічним реаліям та сутності таких надходжень. Ми пропонуємо усі надходження для виплати пенсій і допомоги, які отримують органи Пенсійного фонду поділити на чотири категорії за їх суттю: 1) доходи; 2) компенсації недоотриманих доходів; 3) дотації; 4) отримані зобов'язання з виплати (або відшкодування здійснених виплат) пенсій та допомоги.

Вказані категорії повинні мати різну методичку відображення в обліку. У даній публікації ми детально зупинимося лише на доходах, тобто власних коштах Пенсійного фонду.

Відповідно до сутності економічної категорії „доходи”, до них відносять „збільшення економічних вигід у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, що приводить до зростання власного капіталу”. Такому визначенню відповідають лише власні кошти Пенсійного фонду. Головним розпорядником таких коштів відповідно до затвердженого бюджету є центральний апарат Фонду на чолі з головою правління ПФУ. Як зазначалось раніше, власні кошти Пенсійного фонду надходять від платників соціальних внесків, з Держказначейства як відрахування частини податку при спрощеній системі оподаткування, з інших джерел. Доходи фонду формуються на перших стадіях виконання доходної частини бюджету.

До власних коштів також можна віднести суми збору до Пенсійного фонду від операцій особливого виду. За своєю вагою вони посідають друге місце у структурі доходів бюджету ПФУ і у 2007 р. склали 13,8 % від їх загальної суми, а у 2008 р. – 14,82%. На рисунку 1 вони віднесені до коштів Державного бюджету зі спеціального фонду і призначені для виплати надбавок та підвищень за різними пенсійними програмами (тобто різниці між сумою пільгової та трудової пенсії). Проте, на наше переконання, вони є власними коштами Фонду, а тому повинні зараховуватися на рахунки ПФУ в уповноваженому банку, а також відобразитися відповідним чином у бухгалтерському обліку.

Така ж позиція вказана у Законі України „Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування”, відповідно до якого „платники збору з операцій особливого виду сплачують збір на рахунок Кримського республіканського, обласних, Київського і Севастопольського міських управлінь Пенсійного фонду України”[3, ст. 3 абз. 2].

Ці кошти використовуються виключно для рівномірного погашення заборгованості районів і міст з виплати пенсій [3, ст. 3 абз.2]. За підсумками 2007 р. дотація на виплату пенсій, надбавок та підвищень до пенсій, призначених за

різними пенсійними програмами була виплачена у наступних сумах (табл. 1).

Таблиця 1

Кошти на виплату пенсій, надбавок та підвищень до пенсій, призначених за різними пенсійними програмами у 2007 р. (за даними [6])

Показник	Затверджено бюджетом		Фактично виконано		Відхилення	
	сума, млн.грн.	питома вага, %	сума, млн.грн.	питома вага, %	абс., млн.грн.	віднос., %
Доходи:						
дотація на виплату пенсій, надбавок та підвищень до пенсій, призначених за різними пенсійними програмами	13 133,5	13,8	14 489,3	14,3	1 355,8	10,3
Видатки:						
на виплату пенсій, надбавок та підвищень до пенсій, призначених за різними пенсійними програмами	12 584,5	13,2	12 771,4	12,6	186,9	1,5

Як видно з таблиці 1, вимога цільового призначення коштів спеціального фонду Державного бюджету у 2007 р. дотримана. Отримані дотації значно перевищили заплановані показники (на 10,3%) і зумовлено це було не ростом видатків з таких джерел (вони збільшились лише на 1,5%), а понадплановими надходженнями спеціального фонду.

Проблема руху коштів збору за додатковими ставками полягає у тому, що чинний механізм їх зарахування та відповідна йому методика обліку не розкривають сутності таких доходів (рис. 2).

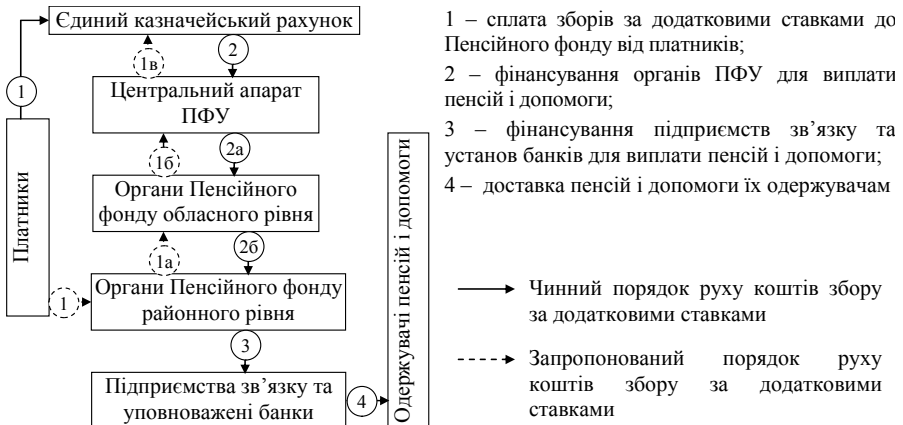

Рис. 2. Рух коштів від збору за додатковими ставками при виконанні бюджету Пенсійного фонду України

Оскільки збір до Пенсійного фонду за додатковими ставками є власними коштами Фонду, він повинен зараховуватися від платників до територіальних органів ПФУ і відповідним чином відображатися в обліку.

До 2005 р. діяв саме такий порядок сплати збору до Пенсійного фонду за додатковими ставками. Проте, на виконання до постанови КМУ „Про заходи щодо підвищення ефективності управління державними коштами”[7], відповідно до якої кошти державних цільових фондів повинні зараховуватися на Єдиний казначейський рахунок, було прийнято рішення про зарахування таких коштів безпосередньо до органів Держказначейства і надалі – центральному апарату ПФУ[5]. На наше переконання, таке рішення є хибним, оскільки призвело до наступних негативних наслідків:

1) через відсутність звітності за зборами від деяких господарських операцій особливого виду (а саме операцій відчуження автомобілів та придбання нерухомого майна) неможливо здійснити контроль з боку органів ПФУ за повнотою та своєчасністю нарахування і сплати таких коштів. Цілком слушною є пропозиція І.М. Ткачук [8, с. 6] про необхідність введення звітності про нарахування та сплату збору за такими операціями. На нашу дамку, таку звітність повинні подавати:

- у випадку відчуження автомобілів органи Державтоінспекції, які здійснюють реєстрацію легкових автомобілів лише за умови сплати збору та
- у разі купівлі нерухомого майна – нотаріусами або відповідними біржами, які здійснюють нотаріальне посвідчення або реєстрацію договорів купівлі-продажу виключно за умови сплати збору;

2) відповідно до чинного порядку руху таких сум, Пенсійний фонд є розпорядником коштів нижчого ступеню, хоча повинен керувати ними на правах головного розпорядника. Це дозволило б спростити процедуру руху таких коштів.

Для обліку надходжень до Пенсійного фонду прийнята дворівнева класифікація: за пенсійними програмами на першому рівні та за суб'єктами надходжень на другому. Такий же поділ коштів Пенсійного фонду здійснюється у звітності (Звіт про виконання бюджету у ПФУ (ф. 2-ПФ)) та самому бюджеті.

Чинна методика обліку передбачає відображення власних коштів ПФУ на рахунку 60 „Кошти Пенсійного фонду”, а саме на таких його субрахунках:

600 „Обов'язкові внески підприємств, установ, організацій”;

601 „Обов'язкові внески громадян”;

602 „Обов'язкові внески платників спрощеної системи”;

603 „Кошти добровільної участі у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування”.

Кошти від збору за додатковими ставками відповідно до чинної методики обліку відображаються на субрахунку 604 „Кошти Державного бюджету”.

Рахунок 60 „Кошти Пенсійного фонду” пасивний: по кредиту

відображають формування заборгованості платників на підставі поданої звітності про нараховані суми внесків та зборів, а по дебету – річне заключення рахунків поточного обліку.

Запропонований порядок руху коштів збору за додатковими ставками передбачатиме облік таких коштів на рахунку 600 „Обов’язкові внески підприємств, установ, організацій”. Проте, доцільніше було б відкрити окремий субрахунок для обліку таких сум, наприклад, 607 „Збір за додатковими ставками з операцій особливого виду”.

Висновки. Методика обліку надходжень до Пенсійного фонду та відображення таких сум у звітності залежить від їх виду і сутності. Усю їх сукупність можна поділити на чотири категорії: доходи, компенсації недоотриманих доходів, асигнування, отримані зобов’язання з виплати (або відшкодування здійснених виплат) пенсій та допомоги.

У результаті дослідження доведено, що збір до Пенсійного фонду за додатковими ставками з операцій особливого виду є власними коштами Фонду. Виходячи з цього такі суми повинні зараховуватись на рахунки в банку відповідних територіальних органів ПФУ, а не до спеціального фонду Державного бюджету згідно з чинним порядком. Такий порядок руху сум за додатковими ставками спричинив виникнення таких недоліків:

- неможливість здійснення контролю з боку органів ПФУ за повнотою та своєчасністю нарахування і сплати таких коштів;
- неможливість для ПФУ керувати такими сумами на правах головного розпорядника.

Використані джерела:

1. Зайчук Б.О., Зарудний О.Б., Березіна С.Б., Александров В.Т., Небаєва С.М. Пенсійний фонд України. Організаційно-правові та соціально-економічні засади функціонування. – К.: „АВТ”, 2006. – 1056 с.
2. Закон України „Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” від 9 липня 2003 року N 1058-IV.
3. Закон України „Про збір на обов’язкове державне пенсійне страхування” від 26 червня 1997 року N 400/97-ВР.
4. Закон України „Про пенсійне забезпечення” від 5 листопада 1991 року N 1788-XII.
5. Зміни, що вносяться до Порядку сплати збору на обов’язкове державне пенсійне страхування з окремих видів господарських операцій. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 30 березня 2005 р. N 217.
6. Короневський В. Звіт про виконання бюджету Пенсійного фонду України за 2007 рік // Вісник Пенсійного фонду України. – 2008. – №4. – С. 4-10.
7. Про заходи щодо підвищення ефективності управління державними коштами. Затверджено постановою КМУ від 2 листопада 2004 р. N 1477.
8. Ткачук І.М. Облік і контроль в органах Пенсійного фонду України: теорія та практика: Автореф. дис... канд. ек. наук: 08.00.09 / Київ. нац. економ. універ-т ім. Вадима Гетьмана. – Київ, 2008. – 15 с.